

Anlamsal Kaydırma ve Dijital Dezenformasyon: Siyasi Söylemde Bağlamın Sistemik Olarak Dönüştürülmesi

Selman Selim Akyüz*

Doç.Dr., Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi,

selmanselimakyuz@hotmail.com, Radyo-Televizyon ve Sinema Bölümü, Konya, Türkiye

ORCID: 0000-0003-0932-7897

Fatma Koca

Yüksek Lisans Öğr., Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Türkiye

fkoca0781@gmail.com, ORCID:0009-0001-8144-4820

ÖZ

Dijital medya kullanımının yaygınlaşması ile birlikte dezenformasyon, toplumsal algı ve kamusal tartışmalar üzerinde önemli etkiler oluşturmaktadır. Dezenformasyon içerikleri, kullanıcıların bilişsel önyargılarını harekete geçirerek gerçeklik algısını bozmakta, güven duygusunu zayıflatmakta ve kamusal tartışmaların sağlıklı biçimde yürütülmesini engellemektedir. Bu durum, yalnızca bireysel yanlış bilgilendirme ile sınırlı kalmayıp, toplumsal düzeyde siyasal katılım, demokratik süreçler ve medya güvenilirliği üzerinde uzun vadede olumsuz etkiler yaratmaktadır. Dezenformasyonun bir alt türü olarak değerlendirilen bağlamdan koparma (contextomy) yöntemiyle oluşturulan içerikler de doğru bilgi yanlış veya eksik bir bağlamda sunulurken kullanıcılar manipüle edilmektedir. Bağlamdan koparma; fabrikasyon, hatalı ilişkilendirme, hiciv ve çarpıtmaya kıyasla yanlışlığı daha zor tespit edilen dezenformasyon yöntemlerinden biri olarak ön plana çıkmakta ve politika haberlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çalışma, geleneksel ve yeni medyada haber ekosistemine zarar vererek kullanıcıların doğru bilgi edinmesini ve özellikle seçim dönemlerinde siyasi tercihlerini sağlıklı bir şekilde yapmasını güçleştiren dezenformasyon olgusunu, bağlamdan koparma tekniği özelinde incelemeyi amaçlamaktadır. Nitel içerik analizi yöntemiyle yapılan çalışmada, Malumatfuruş adlı doğrulama girişiminin bağlamdan koparma yöntemine dair ortaya çıkardığı 22 içerik, yapısal açıdan incelenmiştir. Bağlamından koparılan içeriklerde en çok hedef alınan kesimin siyasetçiler olduğu, ardından gazetecilerin geldiği, en sık kullanılan yöntemin ise cımbızlama ve eksik bağlam olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Dezenformasyon, bağlamdan koparma, haber, sosyal medya, siyaset.

Citation | Atıf: Akyüz, S. S. & Koca, F. (2026). Anlamsal Kaydırma ve Dijital Dezenformasyon: Siyasi Söylemde Bağlamın Sistemik Olarak Dönüştürülmesi. *Mediaverse: Medya ve İletişim Çalışmaları Dergisi*, 2026/1(2), 1-16. <https://doi.org/10.5281/zenodo.22165845>

Received | Geliş Tarihi: 24.06.2026 | Revised | Revizyon Tarihi: 03.08.2026 | Accepted | Kabul Tarihi: 20.08.2026

© 2026 Mediaverse. This article is published under a Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 license.

* Corresponding author | Sorumlu yazar: selmanakyuz@selcuk.edu.tr

Semantic Shift And Digital Disinformation: The Systematic Transformation Of Context In Political Discourse

ABSTRACT

With the widespread use of digital media, disinformation is having a significant impact on public perception and public debate. Disinformation content activates users' cognitive biases, distorting their perception of reality, weakening trust, and hindering the healthy conduct of public debates. This situation is not limited to individual misinformation but also produces long-term negative effects on political participation, democratic processes, and media credibility at the societal level. Contextotomy, considered a subtype of disinformation, presents accurate information in an incorrect or incomplete context, misleading users. Compared with fabrication, erroneous attribution, satire, and distortion, contextotomy is a disinformation method whose inaccuracy is harder to detect and is frequently used, especially in political news. This study aims to examine the phenomenon of disinformation, which harms the news ecosystem in both traditional and new media, hindering users from obtaining accurate information and making informed political choices, especially during election periods, focusing on the method of decontextualization. Using qualitative content analysis, 22 pieces of content created using decontextualization on the fact-checking website Malumatfuruş were structurally analyzed. The study found that politicians and party leaders were the most frequently targeted groups in the decontextualized content, followed by journalists, and that the most common method used was cropping/extraction.

Keywords: Disinformation, contextomy, news, social media, politics.

Giriş

Dijital iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi, bilgiye erişimi kolaylaştırırken yanlış ve yanıltıcı bilgilerin yayılmasını da önemli ölçüde artırmıştır. Sosyal medya platformları ve çevrim içi haber ağlarının sağladığı yüksek etkileşim ile hızlı paylaşım olanakları, doğrulanmamış içeriklerin geniş kitlelere hızla ulaşmasına zemin hazırlamaktadır. Kullanıcıların içerikleri doğrulama süreçlerinden geçirmeden yeniden dolaşıma sokmasıyla büyüyen bu küresel problem, modern toplumların karşı karşıya kaldığı en ciddi bilgi sorunlarından biri olan dezenformasyonu doğurmaktadır. Dezenformasyon, en temel tanımıyla, bir bilgiye zarar verme ve insanların ya da toplulukların algılarını yönlendirmek amacıyla kasıtlı olarak üretilmesi ya da çarpıtılmasıdır (Wardle & Derakhshan, 2017: 20). Dijital mecraların hızına sahip olmasıyla birleşen bu kasıtlı manipülasyon, bireylerin algıları ve karar alma süreçleri üzerinde yanıltıcı bir etki yaratmaktadır.

Dijital medya ortamında bilgi üretimi ve dolaşımının hız kazanması, dezenformasyonun yayılımını daha karmaşık ve kontrol edilmesi zor hâle getirmektedir. Algoritmalar aracılığıyla çalışan sosyal medya platformları, kullanıcıların ilgisini çeken içerikleri öne çıkararak yanlış ya da bağlamından koparılmış bilgilerin kolayca yayılmasına zemin hazırlayabilmektedir. Bu durum, bireylerin yalnızca yanlış bilgiye maruz kalmasına değil, aynı zamanda bilgi ekosisteminde güven krizinin derinleşmesine de neden olmaktadır. Nitekim araştırmalar, çevrim içi ortamlarda yayılan yanlış bilgilerin çoğu zaman duygusal ve kutuplaştırıcı içerikler barındırdığı için kullanıcılar tarafından daha hızlı paylaşıldığını ortaya koymaktadır. Bu şekilde dezenformasyon yalnızca bir iletişim sorunu olarak değil; aynı zamanda demokratik süreçleri, kamuoyunun oluşumunu ve medya güvenilirliğini etkileyen çok boyutlu bir toplumsal problem olarak değerlendirilmektedir (Koçarslan vd., 2025: 177)

Bu nedenle günümüzde yalan ve gerçek kavramları arasındaki çizgi giderek bulanıklaşmıştır. Bu sınırın kaybolma eşiğine gelmesinde sosyal medyadaki kullanıcı türevli haber üretim modelinin önemli bir etkisi vardır. Sıradan kullanıcıların kontrolsüz bir alan olan sosyal medyada ürettiği sahte haberlerin yanı sıra siyasi ve ideolojik gruplar, ekonomik çıkar grupları, devletlerin istihbarat örgütleri gibi kesimler de dezenformasyona başvurabilmektedir (Akyüz, 2021). Özellikle kriz dönemlerinde daha fazla sahte haber dolaşıma girmektedir. Seçimler, toplumsal hareketler, deprem, yangın ve sel gibi afetler, sosyal medyada yanlış ve sahte içerikler bilgi boşluğu nedeniyle hızla yayılmaktadır (Aydın, 2023).

Bu çalışma, dijital haber ve bilgi ekosisteminde giderek karmaşıklaşan dezenformasyon tekniklerini anlamlandırmak amacıyla (Wardle & Derakhshan, 2017: 20) tarafından geliştirilen “Bilgi Düzensizliği” yaklaşımı ekseninde tasarlanmıştır. Dezenformasyonun sadece içeriğin yanlışlığına değil, aynı zamanda üretim motivasyonuna ve oluşturacağı potansiyel zarara odaklanan bu kuram, araştırmanın metodolojik zeminini oluşturmaktadır. Aynı zamanda çalışmada dezenformasyonun toplumsal ve siyasal etkileri, yayılma alanları ve üretme motivasyonları literatür bölümünde ortaya konmuş, ikinci bölümde ise Türkiye’de geleneksel ve yeni medyada yoğun etkileşim alan ve bağlamdan koparma yöntemiyle üretilmiş dezenformasyon nitelikli içerikler incelenmiştir.

Dezenformasyon ve Yanlış Bilgi Kavramları

Claire Wardle ve Derakhshan (2017: 12-20), yanlış bilgi olgusunu daha sistematik biçimde açıklayabilmek için bu kavramı üç temel kategori altında sınıflandırmıştır. Mezenformasyon (Misinformation): Yanlış bilgidir ancak zarar verme kastı bulunmamaktadır. Kişinin bilgiyi doğru sanarak paylaşmasıdır. Yanlış bilgi, literatürde hatalı veya yanıltıcı bilgi olarak tanımlanır ve “dürüst bir hata” olarak kabul edilir. Sosyal medya platformlarında bireylerin hızlı içerik paylaşım pratikleri ve doğrulama mekanizmalarının sınırlı kullanımı, mezenformasyon

(misinformation) türündeki içeriklerin yayılmasını kolaylaştıran önemli faktörler arasında yer almaktadır.

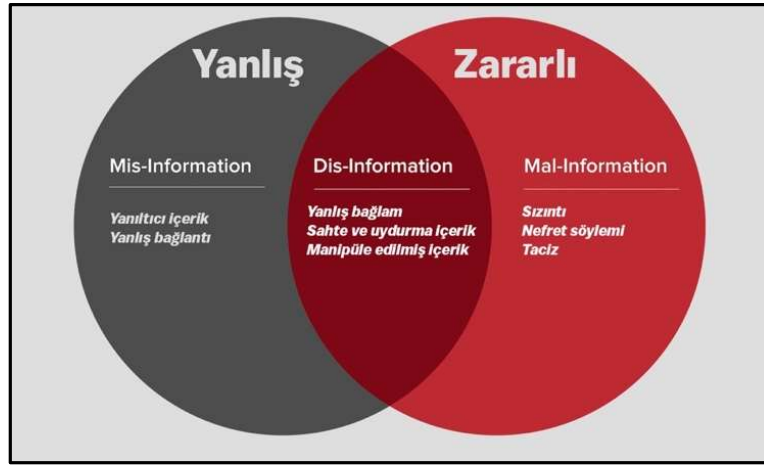
Dezenformasyon (Disinformation): Kasıtlı olarak zarar vermek, manipüle etmek veya aldatmak amacıyla üretilen ve yayılan yanlış bilgidir. . Bu tür içerikler çoğu zaman politik, ideolojik veya ekonomik çıkarlar doğrultusunda hazırlanmakta ve kamuoyunun algısını yönlendirme amacı taşımaktadır.

Malenformasyon (Malinformation): Bilgi doğrudur ancak bir kişi, grup veya kuruma zarar vermek amacıyla bağlamından kopararak veya özel bilgilerin sızdırılması yoluyla kullanılmaktadır. Gizli belgelerin ifşa edilmesi, özel bilgilerin bağlamından kopararak paylaşılması veya bir bilginin farklı bir bağlamda sunulması yanlış anlamalara yol açması bu kategori kapsamında değerlendirilmektedir.

Tablo 1. Yanlış bilgi türleri ve özellikleri

Kavram	Doğruluk	Zarar Verme Kastı	Açıklama
Mezenformasyon	Yanlış	Yok	Yanlış anlaşılan bir sağlık tavsiyesini iyilik için paylaşmak.
Dezenformasyon	Yanlış	Var	Seçim sonuçlarını etkilemek için uydurma belge üretmek.
Malenformasyon	Doğru	Var	Bir siyasetçinin özel yazışmalarını itibarını sarsmak için sızdırmak.

Şekil 1: Bilgi Bozukluğu sınıflandırması (teyit.org: 2018).

Bu bağlamda dezenformasyon, yalnızca yanlış bilginin dolaşıma girmesiyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda belirli politik, ekonomik veya ideolojik amaçlar doğrultusunda planlı biçimde üretilen ve yayılan içerikleri de kapsamaktadır. Dijital medya ortamlarında algoritmik dağıtım mekanizmaları, kullanıcı etkileşimleri ve ağ yapıları bu tür içeriklerin daha geniş kitlelere ulaşmasını kolaylaştırarak yanlış bilginin dolaşım hızını artırmaktadır. Böylece mezenformasyon, dezenformasyon ve malenformasyon birbirinden farklı üretim ve yayılım dinamiklerine sahip olsa da, birlikte değerlendirildiğinde dijital bilgi ekosisteminde ortaya çıkan bilgi düzensizliğinin temel bileşenlerini oluşturmaktadır.

Dezenformasyon, hedef kitleyi kasıtlı olarak yanıltmak ve mesajı gönderenin beklediği etkileri oluşturmak amacıyla üretilmekte ve yayılmaktadır. Bu kavram yalnızca kasıtlı yanlış bilgi verme amacı üzerinde değil, propaganda veya siyasi kutuplaşma gibi kavramlar üzerinde de büyük bir rol oynamaktadır. Kamu politikalarının oluşturulma sürecinde, medyada olayları ya da kitleleri manipüle etmek amacıyla yanlış bilginin belirli bir amaç doğrultusunda

düzenlenerek propaganda malzemesi hâline getirilmesi gibi durumlar söz konusu olmaktadır (Reisach, 2021: 906-917). Dezenformasyon ile yanlış bilgi niyet ve yayılma biçimi bakımından farklılık göstermektedir. Dezenformasyonun amacı, aslında bir bilgiyi çarpıtarak kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak ve bu şekilde düşünce ve fikirlerini bireylere kabul ettirmektir (Aydın 2023: 1). Bu süreç, bilinçli ve planlı olabileceği gibi yanlış anlama ve dikkatsizlik gibi kasti olmayan nedenlerden de kaynaklanabilmektedir.

Bireylerin karar alma süreçleri üzerinde yanıltıcı bir etki yaratmakta ve bu durum, kriz zamanlarında kamu düzeninin sağlanmasını ve müdahale süreçlerinin etkinliğini olumsuz yönde etkileyen (Ireton ve Posetti, 2018: 59) dezenformasyon aynı zamanda medya açısından bilginin değiştirilmesi ve çarpıtılması ile kamuoyunun yönlendirilmesidir (Ercan, 2021: 15).

Dijital medya ortamlarında bilginin hızlı dolaşımı, yanlış veya manipülatif içeriklerin geniş kitlelere ulaşmasını kolaylaştırmakta ve bu durum sosyal medya platformlarında dezenformasyonun etkisini artırmakta, (Allcott & Gentzkow, 2017: 213). Araştırmalar bu durumun kamuoyunun gerçeklik algısını etkileyebildiğini ve doğru bilgilere kıyasla daha hızlı yayılabildiğini ortaya koymaktadır (Surjatmodjo vd., 2024: 3). Sosyal medya platformlarının algoritmik yapısı da dezenformasyonun yayılma hızını artıran önemli faktörlerden biri olarak değerlendirilmektedir. Platformların kullanıcı etkileşimini artırmaya yönelik öneri sistemleri, dikkat çekici ve duygusal içeriklerin daha fazla görünür olmasına yol açmakta; bu durum da yanlış veya manipülatif bilgilerin geniş kitlelere ulaşmasını kolaylaştırmaktadır. Böylece dezenformasyon yalnızca bireylerin yanlış bilgiye maruz kalmasına neden olmakla kalmamakta, aynı zamanda kamusal tartışma ortamının niteliğini de etkileyerek toplumda kutuplaşma ve güven kaybının artmasına zemin hazırlamaktadır (Wardle & Derakhshan, 2017: 21).

Bilgi düzensizliği olgusunun karmaşıklığını sistematik bir yapıya kavuşturan Wardle ve Derakhshan (2017: 25), içeriğin üretim ve dağıtım biçimlerine göre yedi temel kategori belirlemiştir. Bu kategorizasyon, bilginin yalnızca doğruluğunu değil, aynı zamanda bağlamından nasıl koparıldığını ve izleyiciyi nasıl yanıltmayı hedeflediğini de ortaya koymaktadır.

Tablo 2. Yanlış bilgi türleri

Yanlış bilgi türü	Açıklama
Parodi / Hiciv	Zarar verme amacı gütmeyen ancak yanıltma potansiyeli olan içerik.
Hatalı İlişkilendirme	Başlıklar, görseller veya alt yazıların içerikle desteklenmemesi.
Yanıltıcı İçerik	Bir konuyu veya kişiyi çerçevelemek için bilginin yanıltıcı kullanımı.
Bağlamdan Koparma	Doğru içeriğin, gerçekle ilgisi olmayan bir bağlamda paylaşılması.
Taklit İçerik	Gerçek ve güvenilir kaynakların taklit edilmesi.
Manipüle Edilmiş İçerik	Gerçek bilginin veya görsellerin aldatmak amacıyla değiştirilmesi.
Uydurma İçerik	Tamamen asılsız ve zarar verme kastıyla üretilmiş içerik.

Yalan haber (fake news) terimi için literatürde henüz üzerinde uzlaşılmış tek bir tanım bulunmamaktadır; ancak genel olarak "kasıtlı ve doğrulanabilir şekilde yanlış olan ve okuyucuları yanıltabilecek haberler" olarak tanımlanmaktadır (Allcott & Gentzkow, 2017: 213). Yanlış bilgi (misinformation), zarar verme amacı taşımadan paylaşılan hatalı veya yanlış içerikleri ifade eder. Dezenformasyondan temel farkı, içeriğin bilinçli bir manipülasyon amacıyla üretilmemiş olmasıdır. Dezenformasyonda yanlış bilgi kasıtlı olarak üretilip hedef kitleyi yanıltmak amacıyla dolaşıma sokulurken, yanlış bilgi çoğu zaman kullanıcıların doğru olduğunu düşündükleri içerikleri paylaşmaları sonucunda yayılmaktadır (Yıldız, 2025: 164).

Bu nedenle sıradan sosyal medya kullanıcılarının yanlış olduğunu bilerek ya da bilmeyerek, ancak zarar verme niyeti olmaksızın kendi çevrelerine aktardıkları içerikler bu kategori kapsamında değerlendirilmektedir (Koçer, 2022: 335). Bu yönüyle yanlış bilgi yalnızca içerik üretimiyle ilgili bir sorun değil, aynı zamanda insan davranışları ve toplumsal etkileşimlerle ilişkili bir olgu olarak ele alınmaktadır. Dolayısıyla yanlış bilginin anlaşılabilirliği için, bireylerin bilgi paylaşım pratiklerini şekillendiren teknolojik altyapılar ile toplumsal dinamiklerin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

Literatürde yanlış bilginin farklı türleri bulunduğu ve bu türlerin dijital haber ekosisteminde farklı biçimlerde ortaya çıktığı da belirtilmektedir. Fake news, propaganda, manipülasyon ve bağlamından koparılan içerikler bu bilgi düzensizliği türleri arasında yer almaktadır (Caled & Silva, 2022: 127).

Bu sınıflandırma, dijital medya ortamında dolaşıma giren içeriklerin yalnızca doğruluk düzeyi açısından değil, aynı zamanda üretim niyeti ve dolaşım stratejileri açısından da değerlendirilmesini mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla bilgi düzensizliği çerçevesi, dezenformasyonun toplumsal etkilerini anlamak ve bu tür içeriklerle mücadele stratejileri geliştirmek açısından önemli bir kuramsal temel sunmaktadır.

Yeni Medyada Dezenformasyon ve Yayılma Dinamikleri

Yeni medyanın sağladığı erişim kolaylığı, dijital medya etkinliklerini taşınabilir, etkileşimsel ve bazen de tehlikeli kılmakta (Köroğlu, 2023: 16) bu nedenle doğru bilgi gibi yanlış bilgi ve dezenformasyonun da yayılma hızı artmaktadır. Araştırmalar, yanlış ya da kasıtlı olarak yanıltıcı bilgilerin sosyal medya ortamlarında doğru bilgilere kıyasla daha hızlı ve daha geniş kitlelere ulaştığını ortaya koymaktadır. Sosyal medya platformlarının algoritmik yapısı, kullanıcıların ilgi alanlarına ve önceki etkileşimlerine göre içerikleri öne çıkarmakta ve bu durum bilgi akışının hızlanmasına katkı sağlamaktadır. Ancak bu mekanizma, doğruluğu teyit edilmemiş veya manipülatif içeriklerin de geniş kitlelere ulaşmasına zemin hazırlayabilmektedir (Vosoughi, Roy & Aral, 2018: 1147).

Araştırmalar, yanlış bilginin dijital platformlarda çoğu zaman bireylerin hızlı bilgi paylaşımı, doğrulama mekanizmalarının yetersizliği ve sosyal onay arayışı gibi nedenlerle yayılabildiğini göstermektedir. Bu durum, yanlış bilginin yalnızca içerik üreticileriyle değil aynı zamanda içerikleri paylaşan kullanıcıların davranışlarıyla da yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal medya platformlarının algoritmik yapıları, kullanıcıların daha önce etkileşimde bulunduğu içeriklere benzer paylaşımları öne çıkararak bilgi akışını şekillendirebilmekte ve bu durum yanlış veya doğrulanmamış içeriklerin daha geniş kitlelere ulaşmasına zemin hazırlayabilmektedir (Wu & Xiao, 2025: 6–8). Kullanıcıların içerikleri hızlı biçimde paylaşabilmesi, doğrulama süreçlerinin çoğu zaman göz ardı edilmesi ve sosyal onay arayışı gibi faktörler, yanlış veya manipülatif bilgilerin dolaşımını artıran unsurlar arasında yer almaktadır (Zhang & Cheng, 2024: 5).

Yeni medyanın etkisi sadece bireysel düzeyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda toplumsal davranış kalıplarının ve değer sistemlerinin oluşumunda da belirleyici bir rol üstlenmektedir. Farklı toplumsal kesimlerden kullanıcıların çeşitli içeriklere erişim biçimleri ve bu içerikleri yorumlama süreçleri, kamuoyunun yönelimlerini kısa sürede etkileyebilmektedir. Bu yönüyle yeni medya araçları, iletişim pratiklerinde ve toplumsal etkileşim biçimlerinde yapısal bir dönüşüme işaret etmektedir. Bilgiye erişimi kolaylaştırırken farklı perspektifleri görünür kılmaları ve dijital aktivizm bakımından toplumsal çeşitliliği artırma potansiyeline de sahiptir (Akyüz ve Karaman, 2026: 112). Dijital medya platformları aynı zamanda kullanıcıların içerik üretimi ve paylaşım süreçlerine aktif biçimde katılmasını sağlayarak kamusal tartışma alanını genişletmekte ve kamuoyu oluşumunun daha etkileşimli bir yapıya dönüşmesine katkıda bulunmaktadır (Zulkarnain & Al Hakim, 2023: 51-52).

Öte yandan sosyal medya kullanıcılarının aynı zamanda içerik üreticisi konumunda bulunmaları, söylentilerin ve doğrulanmamış bilgilerin hızla yayılmasına zemin hazırlamakta; içeriklerin teyit edilmeden paylaşılması önemli bir problem alanı oluşturmaktadır (Kumar & Shah, 2018: 9-10). Gün içerisinde maruz kalınan yoğun enformasyon akışı, bireylerin doğru bilgiye ulaşma ve onu değerlendirme kapasitesini zorlaştırarak karar verme süreçlerini doğrudan etkileyebilmektedir. Bu bağlamda sosyal medyanın bilgiyi yayma ve dolaşıma sokma gücü göz ardı edilemez bir gerçekliktir (Aydın, 2023: 4).

Bununla birlikte, kullanıcıların karşılaştığı dezenformasyon içeriklerinin hangi üretim ve yayılım mekanizmalarıyla dolaşıma sokulduğunu analiz etmek de önem taşımaktadır. Yanlış ve sahte haberler kimi zaman gerçek kullanıcılar tarafından iyi ya da kötü niyetle yayılmakta; kimi zaman ise dijital teknolojiler, algoritmik sistemler ve otomatik (bot) hesaplar bu süreci hızlandırıcı bir işlev görmektedir.

Bot hesaplar, çevrimiçi bilgi ekosistemlerinin zayıf noktalarını istismar ederek yanlış bilgilerin görünürlüğünü artırmaktadır. Düşük maliyetli sahte web siteleri ve yazılım kontrollü sosyal botlar sayesinde dezenformasyon, gerçek etkileşim izlenimi yaratarak hedef kitlelere ulaşabilmektedir. Bu mekanizma, kullanıcıların sosyal kanıtlara ve popüler görünen içeriklere güvenme eğilimlerinden faydalanır. Bu tür otomatik hesaplar, içeriklerin kısa süre içerisinde çok sayıda kullanıcıya ulaşmasını sağlayarak yanlış bilgilerin algoritmalar tarafından daha görünür hale gelmesine yol açmakta ve böylece dezenformasyonun dijital platformlarda daha hızlı yayılmasına katkıda bulunmaktadır (Shao, Ciampaglia ve Varol, 2018: 2).

Yankı odaları, bireylerin belirli medya alanları içinde benzer görüşlerle sürekli karşılaşmasını ifade eder. Bu durum yalnızca tek bir platformla sınırlı olmayıp, daha geniş bir medya ekosistemi bağlamında şekillenir. Yankı odaları, yanlış bilgilerin ve söylentilerin yayılımını kolaylaştırabilmekte ve toplumsal eşitsizlikler üzerinde dolaylı etkiler yaratabilmektedir. Kavram sıklıkla filtre balonuyla eş anlamlı kullanılsa da analitik olarak ayrıştırılması gerekmektedir. Bu bağlamda yankı odaları, bireylerin mevcut düşünce ve inançlarını pekiştiren içeriklerle sürekli karşılaşmalarına yol açarak farklı görüşlerle karşılaşma olasılığını azaltmakta ve kamusal tartışma ortamında görüşlerin kutuplaşmasına zemin hazırlayabilmektedir (Mahmoudi vd, 2024: 7).

Filtre balonu, algoritmik kişiselleştirme süreçleri sonucu kullanıcıların yalnızca önceki tercihlerine uygun içeriklerle karşılaşmasını ifade eder. Pariser'in (aktaran Bruns, 2019: 4) ortaya koyduğu bu kavram, içerik çeşitliliğinin azalması ve farklı görüşlerin görünmezleşmesiyle entelektüel izolasyon riskine işaret etmektedir. Bu durum, kullanıcıların benzer düşünce ve görüşlere sahip içeriklerle sürekli karşılaşmasına neden olarak alternatif bakış açılarının fark edilmesini zorlaştırmakta ve çevrim içi ortamlarda görüşlerin homojenleşmesine yol açabilmektedir.

Son olarak, medya kullanımı ve kutuplaşma arasındaki ilişki karmaşık ve bağlamsaldır. Sosyal medya ortamlarında yankı odaları ve filtre balonlarının kutuplaşmayı artırdığına dair yaygın bir kanaat bulunsa da ampirik bulgular çelişkilidir. Araştırmalar, ideolojik ve duygusal kutuplaşma türlerinin medya tüketimiyle ilişkili olduğunu ve çevrimiçi ağ yapılandırmalarının bireylerin mevcut görüşlerini pekiştirme eğilimini güçlendirebildiğini göstermektedir (Arguedas vd. 2022: 11).

Yeni medya ortamlarında dezenformasyonun yayılma dinamikleri yalnızca teknolojik araçlarla açıklanabilecek bir süreç değildir. Kullanıcıların bilişsel eğilimleri, doğrulama alışkanlıkları ve mevcut inanç sistemleri de yanlış bilgilerin dolaşımında önemli bir rol oynamaktadır. Kullanıcıların kendi görüşleriyle uyumlu içerikleri daha kolay kabul etme eğilimi olarak tanımlanan doğrulama yanlılığı (confirmation bias), yanlış ya da bağlamından koparılmış bilgilerin paylaşılma olasılığını artırabilmektedir. Bu durum, dijital medya ortamlarında yanlış

bilgilerin yalnızca teknik araçlarla değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal faktörlerin etkisiyle de yayılabildiğini göstermektedir (Piksa vd., 2024: 3).

Ayrıca dijital platformların ekonomik modeli de dezenformasyonun yayılmasında dolaylı bir rol oynayabilmektedir. Reklam temelli gelir modelleri ve dikkat ekonomisi, kullanıcıların platformlarda daha uzun süre kalmasını sağlayacak içeriklerin ön plana çıkarılmasına yol açabilmektedir. Bu bağlamda duygusal, çarpıcı veya kutuplaştırıcı içerikler daha fazla etkileşim aldığı için algoritmik sistemler tarafından görünürlük kazanabilmekte ve bu durum yanlış ya da manipülatif bilgilerin dolaşımını hızlandırabilmektedir (Tüfekci, 2015: 208). Bu nedenle yeni medya ortamlarında dezenformasyonla mücadele yalnızca içerik doğrulama mekanizmalarıyla değil; aynı zamanda platform politikaları, medya okuryazarlığı ve algoritmik şeffaflık gibi çok boyutlu yaklaşımlarla ele alınması gereken bir mesele olarak değerlendirilmektedir.

Yaygın Bir Dezenformasyon Türü: Bağlamdan Koparma

Matthew McGlone (2005: 331), bağlamdan koparma kavramını, bir kaynağın sözlerini seçici biçimde bağlamından çıkararak orijinal anlamını çarpıtma süreci olarak tanımlamaktadır. Bir içeriğin bağlamından kopartılarak yeniden çerçevelenmesi, sosyal medya dezenformasyonunun en etkili biçimlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Diğer dezenformasyon biçimlerinden farklı olarak bağlamdan koparma, gerçek bir içeriğin manipüle edilmesiyle ortaya çıkmasından dolayı kullanıcılar tarafından daha güvenilir algılanmakta ve daha hızlı yayılabilmektedir.

Teknolojik gelişmelerle birlikte dijital ortamlarda içerik üretimi ve düzenleme imkânlarının artması, dijital manipülasyon kavramını da gündeme getirmiştir. Dijital manipülasyon, fotoğraf ve görsellerin bilgisayar ortamında çeşitli yazılımlar kullanılarak değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi veya farklı biçimlerde dönüştürülmesi sürecini ifade etmektedir. Bu müdahaleler, görsel içeriğin gerçekliğini kısmen ya da tamamen değiştirebilmektedir. Gündelik kullanımda ise bu süreç çoğu zaman montajlama, dijital düzenleme, fotoğrafla oynama ya da fotoğrafı düzeltme gibi ifadelerle tanımlanmaktadır (Balcı ve Keser, 2023: 123).

Ayrıca dijital medya ortamlarında bağlamdan kopuk içeriklerin hızla yayılmasının önemli nedenlerinden biri de kullanıcıların içerikleri çoğu zaman doğrulama sürecinden geçirmeden paylaşımlarıdır. Sosyal medya platformlarının etkileşim odaklı yapısı, dikkat çekici veya çarpıcı içeriklerin daha fazla görünürlük kazanmasına neden olmakta ve bu durum bağlamından koparılmış içeriklerin viral biçimde dolaşıma girmesini kolaylaştırmaktadır (Lewandowsky vd., 2017: 358). Bu nedenle bağlamdan koparma, yalnızca teknik bir manipülasyon yöntemi değil; aynı zamanda dijital medya ekosisteminin yapısal özellikleriyle ilişkili bir dezenformasyon stratejisi olarak değerlendirilmektedir.

Dijital medya ortamlarında bağlamdan koparma, siyasal iletişim süreçlerinde etkili bir propaganda aracı olarak kullanılabilir. Politik aktörlerin açıklamalarının belirli bölümlerinin seçilerek paylaşılması, görsellerin ya da videoların orijinal bağlamından çıkarılarak dolaşıma sokulması ve haber içeriklerinin manipülatif başlıklarla sunulması bu yöntemin yaygın örnekleri arasında yer almaktadır. Bu tür içerikler kullanıcıların dikkatini hızlı bir şekilde çekebilmekte ve çoğu zaman doğrulama süreçlerinden geçmeden geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Bağlamdan koparma, dezenformasyon literatüründe çoğu zaman “cimbızlama” (quote mining) veya “eksik bağlam” gibi tekniklerle birlikte ele alınmaktadır. Bu teknikler, bir açıklamanın ya da olayın yalnızca belirli bölümlerinin seçilerek sunulması yoluyla hedef kişi ya da kurum hakkında farklı bir algı oluşturmaya amaçlamaktadır. Siyasal iletişim süreçlerinde politik aktörlerin söylemlerinin bağlamından çıkarılması, seçmen davranışlarını etkileme potansiyeline sahip önemli bir dezenformasyon stratejisi olarak değerlendirilmektedir (Tandoc vd., 2018: 142).

Bu bağlamda bağlamdan koparma tekniğinin nasıl üretildiği, hangi aktörleri hedef aldığı ve hangi yöntemlerle yaygınlaştığının incelenmesi, dezenformasyonun dijital medya ekosistemi içerisindeki işleyişini anlamak açısından önem taşımaktadır. Özellikle doğrulama platformlarının ortaya çıkardığı örnek içeriklerin analiz edilmesi, hem dezenformasyon üretim stratejilerinin anlaşılmasına hem de medya okuryazarlığı çalışmalarına katkı sağlayabilecek önemli veriler sunmaktadır.

Sosyal medya, içerikleri hızlı, parçalı ve viral şekilde dolaşıma soktuğu için bağlamdan koparma çok “verimli” bir manipülasyon aracına dönüşmektedir. Bağlamdan koparma için kullanılan teknikler şu şekildedir (Eyüboğlu ve Kodak, 2023: 105):

Bağlamın değiştirilmesinde en çok kullanılan yöntemler; videoların kırılması, videoların içeriğin yanlış anlaşılmasına neden olacak bir bölümünün ekran görüntüsü olarak alınıp yayılması, görsellerin montajlanması, ilgisiz başlık kullanımı ve nadir olayların genel kabul gören olgular gibi gösterilmesidir. Bunun yanı sıra, belirli bir söylemin yalnızca belirli bölümlerinin seçilerek paylaşılması ya da içeriklerin orijinal bağlamından koparılarak farklı bir olay veya durumla ilişkilendirilmesi de bu yöntemler arasında yer almaktadır.

Metodoloji

Bu çalışma, dezenformasyonun doğrudan fabrikasyon içerikler yoluyla değil, var olan ve gerçek söylemlerin bağlamından koparılması suretiyle nasıl oluşturulduğunu ortaya çıkarmaya odaklanmaktadır. Araştırma, nitel yaklaşım çerçevesinde tasarlanmış olup, içerik analizi yöntemi kullanılarak yürütülmüştür.

Yöntem ve örneklem

Bu çalışmada, bağlamından koparılarak üretilen yanlış bilgi ve dezenformasyon içeriklerinin yapısal özelliklerini ve üretim biçimlerini ortaya koymak amacıyla içerik analizi yöntemi tercih edilmiştir. İçerik analizi, kitle iletişim araçlarında yer alan içeriklerin incelenmesine yönelik olarak geliştirilen ve hem nitel hem de nicel araştırmaların gerçekleştirilebildiği bir araştırma tekniğidir. Bu yöntem; metin veya söylem içerisinde bulunan temel unsurları belirlemek, sınıflandırmak ve yorumlamak amacıyla kullanılan sistematik, metodolojik ve nesnel bir analiz sürecini ifade etmektedir. İçerik analizi kapsamında, bir metin ya da görselde belirlenen kategori ve kodların varlığı düzenli bir biçimde incelenerek anlamlandırılmaktadır. Bu yönüyle içerik analizi; fotoğraflar, filmler, şarkı sözleri ve reklamlar gibi farklı iletişim ortamlarında yer alan içerikleri incelemeye olanak sağlayan nitel bir araştırma tekniği olarak değerlendirilmektedir (Alanka, 2024: 70). Ayrıca içerik analizi yöntemi, araştırma kapsamında ele alınan medya içeriklerinin sistematik bir biçimde sınıflandırılmasına ve belirli temalar çerçevesinde değerlendirilmesine imkân tanıyarak incelenen verilerin daha bütüncül bir şekilde yorumlanmasına katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda çalışma, nitel içerik analizi yaklaşımı temel alınarak yürütülmüştür.

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de faaliyet gösteren doğrulama platformlarında yayımlanan bağlamdan koparılarak oluşturulmuş dezenformasyon içerikleri oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilen bu “Malumatfuruş” adlı doğrulama sitesinde yer alan ve bağlamdan koparma olarak işaretlenmiş yanlış bilgi örnekleri incelenmiştir. Bu içerikler, sosyal medyada yüksek erişime ulaşmış ve yanlışlığı ispatlanmış örneklerdir. Her bir doğrulama metni, yanlış bilginin orijinal hali, bu bilginin hangi bağlamdan koparıldığı ve doğrulama sürecinde sunulan açıklamalar birlikte değerlendirilmiştir. Ayrıca içerik analizi tablosundaki kategoriler, Eyüboğlu ve Kodak’ın (2023) çalışması ile doğrulama girişimi Malumatfuruş’un (2021) tanımlamalarından yola çıkılarak araştırmacılar tarafından belirlenmiştir.

Malumatfuruş adlı sitenin seçilme nedeni, bu platformun doğrulama metodolojisine uygun hareket etmesidir. Yanlış bilgi örneklerinin seçimi, değerlendirilmesi ve analizlerin

yayınlanmasında tarafsızlık ve kanıt ortaya koyma kriterlerinin uygulandığı tespit edilmiş ve veriler örnekleme dahil edilmiştir. Malumatfuruş.org, 2015 yılından bu yana Türkiye’de sosyal medya paylaşımlarının içeriklerini inceleyen bağımsız bir platformdur. Malumatfuruş sitesinde yer alan “Makaslanarak Bağlamından Koparılan Söylemler” başlıklı derleme, 5 Mart 2021 tarihinde yayımlanmış olup dezenformasyon nitelikli 22 içerik incelenmiştir. Bu içeriklerin çalışma kapsamına dahil edilmesinin sebebi, bağlamından koparılan söylemlerin üretim biçimlerini ve bu tür dezenformasyon örneklerinin dijital medya ortamlarında nasıl dolaşıma girdiğini somut örnekler üzerinden inceleme imkânı sunmasıdır.

Sınırlılıklar

Bu çalışmada analiz edilen veriler, Türkiye’deki dijital haber ekosisteminin önemli aktörlerinden biri olan Malumatfuruş platformunun kayıtlarıyla sınırlıdır. Ancak dezenformasyonun çok katmanlı yapısı göz önüne alındığında, tek bir doğrulama girişimine dayalı bu örneklem seçimi, çalışmanın temsiliyet gücünü kısıtlayan bir unsur olarak değerlendirilebilir. Farklı doğrulama platformlarının (Teyit.org, Doğruluk Payı vb.) öncelik verdiği vakalar değişkenlik gösterebilmektedir. Dolayısıyla, elde edilen bulgular Türkiye’deki dezenformasyon panoramasının bütününe yansıtmaktan ziyade, belirli bir platform tarafından “bağlamdan koparma” olarak etiketlenmiş ve sıklıkla dolaşıma girmiş vakaların yapısal bir dökümünü sunmaktadır. Gelecek çalışmalarda, birden fazla doğrulama merkezinin verilerini kapsayan bir karşılaştırmalı analiz, bağlamdan koparma tekniklerinin yaygınlığına dair daha genel geçer bir perspektif sunacaktır.

Bununla birlikte, araştırma kapsamında incelenen içerik sayısının sınırlı olması da çalışmanın genellenebilirliğini kısıtlayan bir diğer unsur olarak değerlendirilebilir. Analiz edilen vakalar bağlamdan koparma tekniğinin kullanımına ilişkin önemli örnekler sunmakla birlikte, dijital medya ortamında dolaşımda bulunan tüm içerikleri temsil etmemektedir. Ayrıca çalışma nitel içerik analizi yöntemiyle sınırlı olduğundan, söz konusu içeriklerin sosyal medya platformlarındaki yayılım düzeyi, etkileşim oranları ve kullanıcılar üzerindeki olası etkileri nicel veriler aracılığıyla ölçülmemiştir. Gelecekte yapılacak araştırmaların, bağlamdan koparılan içeriklerin dijital platformlardaki dolaşım dinamiklerini ve kullanıcı etkileşimlerini nicel yöntemlerle incelemesi, dezenformasyonun etkilerini daha kapsamlı biçimde ortaya koymaya katkı sağlayacaktır.

3.3.Araştırma Soruları

Araştırma kapsamında şu sorulara cevap aranmıştır:

- İncelenen içeriklerde en sık kullanılan bağlamdan koparma teknikleri nelerdir?
- Bağlamdan koparılan söylemler en çok hangi haber konularında görülmektedir?
- Bağlamdan koparma yöntemiyle üretilen sahte haberlerde en çok hangi kesimler hedef alınmaktadır.

Bulgular

Bu bölümde, analiz sonucunda elde edilen bağlamdan koparma yöntemiyle oluşturulan dezenformasyon türlerine ilişkin bulgular sunulmuştur.

Tablo 3. İncelenen verilerin konu, bağlam ve hedef kişi analizi

İçeriğin Konusu	Hedef Kişi	Asıl Bağlam	İddia	Bağlamdan Koparma Türü
Siyaset	Necmettin Erbakan Siyasetçi	“Ey kasketli adam... CHP’ye aldanıp da AKP’nin kuyruğuna yapışma”	“CHP’ye aldanıp kuyruğuna yapışma” dendiği iddiası	Kırpma / Eksik bağlam (Video)
Siyaset	Mahir Ünal Siyasetçi	Bardak metaforu: AK Parti iktidarında ülkenin iyi gitmesinin bardağa su doldurulduğu anlatımıyla desteklenmesi	“Bu ülkede bizden önce bardak bile yoktu” dediği iddiası	Cımbızlama / Metaforun yanlış kullanımı
Siyaset	Devlet Bahçeli Siyasetçi	MHP Lideri Devlet Bahçeli, parti grup toplantısında yaptığı konuşmada, kendisine aşı yapan Gülnaz Şırınca adlı hemşirenin darp edildiğine dair parodi haberi gerçek sanan Özlem Gürses’i tiye almıştı.	MHP Lideri Bahçeli’ye Aşı yapan hemşirenin MHP’liler tarafından dövüldüğü iddiası	Bağlamdan koparma
Siyaset	Ekrem İmamoğlu Siyasetçi	“PKK’ya, FETÖ’ye ve yabancı basına bir mesajınız var mı?” sorusuna Ekrem İmamoğlu’nun “Ne diyebilirim ki, gelin Türkiye’yi hep beraber yönetelim” dediği iddiası, montajlanmış video vasıtasıyla bağlamından koparılmıştır.	PKK’ya çağrı yaparak “Gelin Türkiye’yi hep beraber yönetelim” dediği iddiası	Montaj / Eksik bağlam
Siyaset	Ekrem İmamoğlu Siyasetçi	Ekrem İmamoğlu’nun “20 yıldır yapılan hızla hareket edersek İstanbul’un sorununu çözmek için bize 100 yıl lâzım” sözü manipüle edilerek “İstanbul’un deprem sorununu çözmek için bize 100 yıl lâzım” şekline dönüştürülmüştür.	“Depreme hazır olmak için 100 yıl lazım” dediği iddiası	Makaslanma
Siyaset	R. Tayyip Erdoğan Siyasetçi	2001 krizinin etkilerinin AK Parti’nin iktidara geldiği ilk dönemde hissedildiğine dair açıklama	“2001 krizinin etkileri hâlâ sürüyor” dediği iddiası	Eksik / Çarpıtma
Siyaset	Ahmet Davutoğlu Siyasetçi	Sözlerin kendine ait olmadığını, Uşak’ta bir vatandaşın sözlerini aktardığını ifade etmiştir.	“65 yaşındayım, 60 yıldır ülkücüyüm” dediği iddiası	Makaslanarak bağlamdan koparma
Siyaset	Meral Akşener Siyasetçi	“Ahmak” ifadesini Saraçhane mitingini eleştirenler için kullandı.	Kılıçdaroğlu’na “ahmak” dediği iddiası	Eksik bağlam
Siyaset	Kemal Kılıçdaroğlu Siyasetçi	Adalet vurgusu sırasında Hz. Muhammed’e atfedilen bir sözü alıntıladi	Hiz. Muhammed’e “dilsiz şeytan” dediği iddiası	Çarpıtma
Siyaset	Özgür Özel Siyasetçi	Kalabalığa polisle çatışmadan uzak durma çağrısı yapmıştır.	Polisle çatışma çağrısı yaptığı iddiası	Bağlamdan koparma
Siyaset	Can Ataklı Gazeteci	Darbeye karşı olduğunu, teknik altyapı olmadığını vurguladı.	“Darbe için büyük felaket lazım” dediği iddiası	Kırpma / Montaj

İçeriğin Konusu	Hedef Kişi	Asıl Bağlam	İddia	Bağlamdan Koparma Türü
Siyaset	İlber Ortaylı Akademisyen	Göçmen karşıtı faşist söylemi eleştirmek için alıntı yapmıştır.	Afrikanlı göçmenleri aşağıladığı iddiası	Yanlış atıf
Siyaset	Yılmaz Özdil Gazeteci	Aziz Nesin'in "Zübük" karakterini anlatmıştır.	Ekrem İmamoğlu'na hakaret ettiği iddiası	Bağlamdan koparma
Ekonomi	Mert Yılmaz Ekonomist	Telegram'da yapılan kur tahmini bağlamından koparılmıştır.	"Kur hedefi 16,05 TL" dediği iddiası	Cımbızlama
Sağlık	Uğur Şahin Akademisyen	Aşıların yüksek etki beklentisi bağlamında yapılan açıklaması	"Aşı virüs yayılımını engelledi" iddiası	Yanlış temsil
Siyaset	Uğur Mumcu Gazeteci	Mizah dergisinden alıntı yaptığını belirtmiştir.	"Türk vatandaşı tanımını"nın kendisine ait olduğu iddiası	Yanlış atıf
Siyaset	Cüneyt Ülsever Gazeteci	Batı dünyasının Türkiye algısını aktarmak için kullandığı ifade.	"Türkiye Türklere bırakılmayacak" ifadesi	Anlatım dışı çıkarım
Siyaset	Hacı Yakışıklı Gazeteci	Osmanlı dönemi için varsayımsal uçuş benzetmesi	Osmanlı döneminde "iç hatlardan Mekke'ye gidiliyordu" iddiası	Yanlış bağlam / Cımbızlama
Siyaset	Ahmet Hakan Gazeteci	Toplumdaki dayanışma vurgusu	"Olumsuzluklar az" dediği iddiası	Bağlamdan koparma
Siyaset	İbrahim Halil Üçer Akademisyen	Halil El-Kudisi'den yapılan alıntıyı aktarmıştır.	Türk milletine hakaret ettiği iddiası	Makaslanma
Siyaset	Muharrem Siyasetçi	İnce İHA ve SİHA'lar bağlamında devlet politikalarına destek vermiştir.	"Erdoğan'ı destekleyeceğim" dediği iddiası	Makaslanma
Siyaset	İpek Akademisyen-siyasetçi	Özkal 100 bin imza sürecinin dolduğunu açıklaması.	"İmza atmaya gerek yok" dediği iddiası	Eksik / Çarpıtılmış ifade

Tablodaki dezenformasyon nitelikli içeriklerin incelenmesi sonucunda, konu olarak en fazla siyasetin (%91) kullanıldığı görülmüştür. Ekonomi ve sağlık konularında ise birer içeriğe rastlanmıştır. Hedef alınan isimlere bakıldığında yine ilk sırada siyasetçiler (%50) bulunmaktadır. İkinci sırada gazeteciler (%27,3), üçüncü sırada akademisyenler (%18,2) ve son sırada ekonomistler (%4,5) yer almaktadır. Siyaset konulu paylaşımlarda ağırlıklı olarak parti liderlerinin ve siyasi yorumlarıyla öne çıkan gazeteci ve akademisyenler olduğu, alt konuların seçim öncesi söylemlere odaklandığı görülmektedir. Özellikle siyasetçilerin konuşmalarının bağlamından kopararak kendi seçmen tabanlarından ziyade karşıt siyasi taban tarafından "düşmanlaştırılarak" kutuplaşmayı körükleme amacıyla içerikler üretildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 4: Bağlamdan koparma tekniklerinin dağılımı

Bağlamdan koparma tekniği	Açıklama	İçerik sayısı	Yüzde
Cımbızlama / Kırpma	Söylemin belirli bir bölümünün kesilerek paylaşılması	8	%34,78
Eksik Bağlam	Söylemin öncesi/sonrası verilmeden aktarılması	6	%26,09
Yanlış Atıf	Söylemin yanlış kişiye, zamana veya kaynağa atfedilmesi	4	%17,39
Montaj / Manipülasyon	Video veya ses üzerinde teknik müdahale	2	%13,04

Bağlamdan koparma tekniği	Açıklama	İçerik sayısı	Yüzde
Metaforun Yanlış Yorumlanması	Mecazi anlatımın literal biçimde sunulması	1	%4,35
Görsel-Söylem Uyumsuzluğu	Söylemle ilgisiz görsel kullanımı	1	%4,35
Toplam		22	%100

Veriler incelendiğinde, içeriklerin yarısından fazlasının (%60,87) “Cımbızlama” ve “Eksik Bağlam” yöntemleriyle oluşturulduğu görülmektedir. En az başvuru alan tekniklerin ise görsel-söylem uyumsuzluğu (%4,35) ve metaforun yanlış yorumlanması (%4,35) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 5. Mesajın iletildiği ortam türleri

Ortam türü	Video	Görsel	Metin	Toplam
	18	2	2	22

Tabloda yer alan verilere göre bağlamında koparılmış içeriklerin en fazla videolarda görüldüğü (%81,8), daha sonra görseller (%9,1) ve metin temelli paylaşımlarda (%9,1) bulunduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç

Dijital platformların hızı ve erişilebilirliği, yanlış bilginin kontrolsüzce yayılmasına zemin hazırlayarak dezenformasyonun bireyler ve toplumlar üzerinde yıkıcı etkiler yaratmasına yol açmaktadır. Hakikat algısının zedelenmesi, toplumsal kutuplaşmanın derinleşmesi ve kurumlara duyulan güvenin sarsılması bu sürecin en ağır sonuçları arasındadır. Yanlış bilginin kasıtlı üretimi ve yayımı, sadece bilgi kirliliğine yol açmakla kalmayıp aynı zamanda karar alma mekanizmalarını ve demokratik süreçlerin sağlıklı işleyişini de tehdit etmektedir. Bu yıkıcı süreçte başvuru alan en yaygın ve sinsi yöntemlerden biri bağlamdan koparmadır. Gerçek bir verinin, ifadenin veya görüntünün çevresindeki bağlamdan soyutlanarak sunulması, muhatabın algısını manipüle etmekte oldukça başarılı olabilir. Teknik bir sahtecilikten ziyade anlamsal bir kaydırmaya dayanan bu yöntem, bilginin doğruluğunu değil, iletilmek istenen mesajın amacını değiştirmeyi hedeflemektedir.

Bu çalışma, dijital mecralardaki dezenformasyonun teknik bir hatadan ziyade, Wardle ve Derakhshan’ın (2017) tanımladığı stratejik bir anlamsal müdahale biçimi olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, dezenformasyonun tamamen uydurma içeriklerden ziyade, gerçek verinin bağlamından kopararak "silah haline getirilmesi" (mal-information) yoluyla üretildiğini göstermektedir. İçeriklerin yarısından fazlasının (%60,87) cımbızlama ve eksik bağlam yöntemleriyle kurgulanması, dezenformasyon üreticilerinin “doğru bilgiyi yanlış bir çerçevede sunarak” (contextomy) alıcının bilişsel süreçlerini manipüle ettiğini ortaya koymaktadır. Siyasetçilerin (%50) ve gazetecilerin (%27,3) bu manipülasyonun odak noktasında yer alması, bilgi düzensizliğinin toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmek ve demokratik tartışma zeminini zayıflatmak amacıyla sistemli bir araç olarak kullanıldığını doğrulamaktadır.

Araştırma bulguları incelendiğinde, bu manipülasyon stratejisinin merkezinde açık ara siyasetin yer aldığı görülmektedir. Dezenformasyon içerikli konuların büyük bir çoğunluğu siyasi eksende şekillenirken, hedef alınan grupların yarısını doğrudan siyasetçiler oluşturmaktadır. Siyasetçileri sırasıyla gazeteciler, akademisyenler ve ekonomistler takip etmektedir. Bu dağılım, Silva ve Vaz’ın (2024) çalışmasında ortaya koyduğu gibi bağlamdan koparma stratejisinin toplumsal algıyı yönetmek, kamuoyu nezdinde itibar sarsmak ve siyasi figürleri işlevsizleştirmek amacıyla sistemli bir araç olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır.

Analiz edilen vakaların formatı incelendiğinde, dezenformasyonun artık durağan görsellerden ziyade dinamik ve görsel-işitsel materyaller olan videolar üzerinden kurgulandığı anlaşılmaktadır. Videonun ikna edici gücü ve sosyal medya mecralarında kolayca dolaşıma girmesi, bu formatı dezenformasyon üreticileri için öncelikli hale getirmektedir. Bulgular, dezenformasyonun sanıldığı kadar aksine karmaşık teknik müdahalelerden ziyade daha basit ama etkili anlamsal müdahalelerle üretildiğini ortaya koymaktadır. İçeriklerin yarısından fazlasının cımbızlama ve eksik bağlam yöntemleriyle oluşturulmuş olması, McGlone'un (2005) ortaya koyduğu gibi, gerçek bir veriyi alıp çevresindeki bağlamı yok ederek hedef kitleyi yanıltmanın daha düşük maliyetli ve etkili bir yol olarak görüldüğünü desteklemektedir.

Sonuç olarak, dijital mecralarda karşılaşılan bu bilgilerin teyit edilme sürecinde yalnızca teknik gerçekliğe odaklanmak yeterli değildir. Cımbızlama ve eksik bağlam tekniklerinin yoğun kullanımı, bir ifadenin kelimesi kelimesine doğru olsa bile bağlamından koparıldığında tamamen yanlış bir amaca hizmet edebileceğini göstermektedir. Bu nedenle medya okuryazarlığı süreçlerinde, yalnızca teknik manipülasyonlara karşı değil, anlamsal bağlamın korunmasına yönelik farkındalığın geliştirilmesi de önem taşımaktadır.

Bu çerçevede dijital medya ortamlarında karşılaşılan içeriklerin eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilmesi, bilginin yalnızca doğruluğunun değil aynı zamanda hangi bağlam içerisinde sunulduğunun da sorgulanmasını gerekli kılmaktadır. Kullanıcıların içerikleri hızlı bir şekilde tükettiği ve paylaştığı günümüz iletişim ortamında, bağlamdan koparma gibi manipülasyon teknikleri çoğu zaman fark edilmeden yayılabilmektedir. Bu durum, bireylerin medya okuryazarlığı becerilerinin geliştirilmesini ve bilgiye yönelik daha sorgulayıcı bir yaklaşımın benimsenmesini zorunlu hale getirmektedir. Dolayısıyla dezenformasyonla mücadelede yalnızca yanlış bilginin düzeltilmesi değil, aynı zamanda bilginin üretim, dolaşım ve anlamlandırılma süreçlerinin bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi de gerekmektedir. Sosyal medya şirketlerinin otokontrol yöntemlerini daha efektif çalışır hale getirmesi, karar alıcıların ifade özgürlüğü ile demokrasiye zarar veren olguların önlenmesi arasındaki dengeyi gözeterek hareket etmesi de önemli sorumluluklardan biridir. Bu yaklaşım, dijital medya ekosisteminde daha sağlıklı bir bilgi ortamının oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Akyüz, S. S. (2021). Aşı Karşıtlığı ve Şeffaflık Algısında İletişim Pratikleri ve Siyasal Aidiyetlerin Rolü. *Yeni Medya Elektronik Dergisi*, 5(2), 172-185.
- Akyüz, S.S., Karaman, N. (2026). "Hiciv ve Hakikat: Muhammed Nur Nahya Videolarında Siyasal Gerçekliğin Taklit Yoluyla Sunumu ", Ed. Mahmut Akgül, Yeni Medya ve Mizah: Dijital Kamusal Alanda Gülmenin Anatomisi, Palet Yayınları, Konya.
- Alanka, D. (2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak içerik analizi: Teorik bir çerçeve. *Kronotop İletişim Dergisi*, 1(1), 64–84.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/kronotop/article/1405579>
- Allcott, H., & Gentzkow, M. (2017). Social media and fake news in the 2016 election. *Journal of Economic Perspectives*, 31(2), 211–236.
<https://doi.org/10.1257/jep.31.2.211>
- Arguedas, A. R., Robertson, C. T., Fletcher, R., & Nielsen, R. K. (2022). *Echo chambers, filter bubbles, and polarisation: A literature review*. Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://doi.org/10.60625/risj-etxj-7k60>
- Aydın, A. F. (2023). Sosyal medyada dezenformasyon ve manipülasyon: 2023 Kahramanmaraş depremi örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 12(5), 2605-2609. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3084807>

- Balcı, A., & Keser, A. (2023). Kamu politikalarının oluşturulma sürecinde sosyal medyanın etkisi: Dezenformasyon, manipülasyon ve propaganda. *Sosyolojik Düşün*, 8(2), 128–142. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3241198>
- Bruns, A. (2019). Filter bubble. *Internet Policy Review*, 8(4). <https://doi.org/10.14763/2019.4.1426>
- Caled, D., & Silva, M. J. (2022). Digital media and misinformation: An outlook on multidisciplinary strategies against manipulation. *Journal of Computational Social Science*, 5(1), 123–159. <https://doi.org/10.1007/s42001-021-00118-8>
- Ercan, E. E. (2021). Haber ve misenformasyon bağlamında yeni gazetecilik pratikleri: Veri, mecra ve robot gazeteciliği. S. S. Akyüz (Ed.), *Dezenformasyon çağı* (ss. 55–76) içinde. EğitimYayınevi
- Eyüboğlu, E., & Kodak, D. (2023). *İnfodemi ve dijital kamusal alan: Afet dönemi özelinde bir araştırma*. TRT Akademi, 8(18), 528–551. <https://doi.org/10.37679/trta.1277312>
- Koçarslan, H., Kılınç, E., Gedik, A., & Soylu, S. (2025). Sosyal medyada ekonomik haberlerde dezenformasyon: Nedenleri, etkileri ve mücadele stratejileri. *International Journal of Management Information Systems and Computer Science*, 9(2), 175–185. <https://doi.org/10.33461/uybisbbd.1822544>
- Koçer, S. (2022). Bir insan ve toplum problemi olarak yanlış bilgi. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 333–339. <https://doi.org/10.47613/reflektif.2022.73>
- Köroğlu, G. (2023). Yeni medyada dezenformasyon ve yanlış bilinç inşası: Düzensiz göçmenler örneği, *Yüksek lisans tezi*, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. <https://hdl.handle.net/11492/7600>
- Kumar, S., & Shah, N. (2018). False information on web and social media: A survey [Preprint]. <https://doi.org/10.48550/arXiv.1804.08559>
- Lewandowsky, S., Ecker, U. K. H., & Cook, J. (2017). Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the “Post-Truth” Era. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 6(4), 353-369. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2017.07.008>
- Mahmoudi, A., Jemielniak, D., & Ciechanowski, L. (2024). Echo chambers in online social networks: A systematic literature review. *IEEE Access*, 12, 1-7. <https://doi.org/10.1109/access.2024.3353054>
- Malumatfuruş. (2021). Makaslanarak bağlamından kopartılan söylemler. Erişim tarihi: 19.11.2026, <https://www.malumatfurus.org/makaslanarak-baglamindan-kopartilan-soylemler/>
- McGlone, M. S. (2005). Quoted out of context: Contextomy and its consequences. *Journal of Communication*, 55(2), 330–346. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2005.tb02675.x>
- Piksa, M., Noworyta, K., Gundersen, A., Kunst, J., Morzy, M., Piasecki, J., & Rygula, R. (2024). The impact of confirmation bias awareness on mitigating susceptibility to misinformation. *Frontiers in Public Health*, 12, 1414864. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1414864>
- Ireton, C., & Posetti, J. (Eds.). (2018). *Journalism, 'fake news' & disinformation: Handbook for journalism education and training*. UNESCO Publishing. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265552>
- Reisach, U. (2021). The responsibility of social media in times of societal and political manipulation. *European Journal of Operational Research*, 291(3), 906–917. <https://doi.org/10.1016/j.ejor.2020.09.020>

- Shao, C., Ciampaglia, G. L., Varol, O., Yang, K., Flammini, A., & Menczer, F. (2018). The spread of low-credibility content by social bots. *Nature Communications*, 9, 4787. <https://doi.org/10.1038/s41467-018-06930-7>
- Silva, E. C. de M., & Vaz, J. C. (2024). How disinformation and fake news impact public policies?: A review of international literature [Preprint]. arXiv. <https://doi.org/10.48550/arXiv.2406.00951>
- Surjatmodjo, D., Unde, A. A., Cangara, H., & Sonni, A. F. (2024). Information pandemic: A critical review of disinformation spread on social media and its implications for state resilience. *Social Sciences*, 13(8), 418. <https://doi.org/10.3390/socsci13080418>
- Tandoc, E. C., Lim, Z. W., & Ling, R. (2018). Defining “fake news”: A typology of scholarly definitions. *Digital Journalism*, 6(2), 137–153. <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1360143>
- Teyit.org. (2018). Bilgi bozukluğunu anlamak için kavramlar. Erişim tarihi: 15.01.2026, <https://teyit.org/ekipten/bilgi-bozuklugunu-anlamak-icin-kavramlar>
- Tüfekçi, Z (2015), Algorithmic Harms Beyond Facebook and Google: Emergent Challenges of Computational Agency, 13 COLO. TECH. L.J. 203. <https://scholar.law.colorado.edu/ctlj/vol13/iss2/4>
- Vosoughi, S., Roy, D., & Aral, S. (2018). The spread of true and false news online. *Science*, 359(6380), 1146–1151. <https://doi.org/10.1126/science.aap9559>
- Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policymaking* (Council of Europe Report DGI(2017)09). Council of Europe. <https://rm.coe.int/information-disorder-report-november-2017/1680764666>
- Wu, M., Wu, T., & Xiao, Y. (2025). Why people share misinformation on social media? An integration of affordance and flow theories. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12, 1129. 1-11 <https://doi.org/10.1057/s41599-025-05511-6>
- Yıldız, İ., (2025). Sosyal medyada dijital dezenformasyon: İletişim Başkanlığı Filistin özel bülteni üzerine bir analiz, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(Filistin Özel Sayısı), 163–182. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1595546>
- Zhang, Z., & Cheng, Z. (2024). Users' unverified information-sharing behavior on social media: The role of reasoned and social reactive pathways. *Acta Psychologica*, 245, 104215. <https://doi.org/10.1016/j.actpsy.2024.104215>
- Zulkarnain, M. A. B., & Al Hakim, Y. R. (2023). Digital media evolution and public opinion formation: Implications for information credibility and social dynamics. *Bulletin of Science, Technology and Society*, 2(1), 49–55. <https://inti.ejournalmeta.com/index.php/inti/article/view/84>